ÎNCUNUNAREA BOULUI
în cadrul Nedeii de la Silvaşul de Jos

De primăvara şi până toamna târziu, satele din Ţara Haţegului, din Valea Jiului, din Văile Mureşului şi Streiului, se angajează într-un ceremonial ce se petrece după legi nescrise, într-o adevărată întrecere în pregătirea şi desfăşurarea nedeilor, sărbători ale omeniei şi ospeţiei, manifestări complexe ale spiritualităţilor locuitorilor de pe aceste meleaguri.

Legate de sărbătorirea hramurilor bisericilor (în slava veche nedelja – sărbătoare), în Banat denumite rugă, nedeile îşi au obârşia în civilizaţia geto-dacilor. După cum se cunoaşte, strămoşii noştri erau oameni veseli din fire, dornici de petreceri în aer liber, de la care nu vor fi lipsit şi anumite ritualuri legate de cultul soarelui şi al luminii, în întruchiparea unor zeităţi care-i atrăgeau spre înălţimi, locuri unde şi astăzi se desfăşoară asemenea petreceri câmpeneşti.

„Sărbătorile de pe înălţimi", cum numesc unii cercetători nedeile, acestea cunosc o mai mare răspundere şi vigoare în zonele muntoase şi deluroase, dar sunt frecvente şi pe văile apelor, pe lunci şi pe şesuri.

Prin pitorescul ei, nedeia de la Silvaşul de Jos (Haţeg), ocupă un loc aparte în contextul manifestărilor etno-folclorice din ţinutul Hunedoarei.

Din moşi-strămoşi, s-a statornicit aici obiceiul ca la nedeia de la Rusalii, gospodarii să aşeze pe fruntea celui mai frumos animal de muncă (boul) o cunună de flori de câmp, culese de feciori dimineaţa pe rouă şi împletită de vrednici bătrâni ai satului.

Pornind din capătul de sus al satului, zece bărbaţi voinici poartă pe uliţa mare, zece perechi de boi, împodobiţi cu flori între coarne şi cu clopote legate în jurul grumazului. În fruntea lor păşeşte boul cel mare, „mirele", flancat de-o parte şi de alta de călăreţi, coborâtori parcă, dintr-o baladă de demult. În chiotele mulţimii, convoiul străbate drumul până la casa celui mai destoinic gospodar, căruia îi aparţine, de fapt, boul. În curtea acestuia, „boul mire" este învârtit de trei ori ‚jur împrejur de masă' şi este îmbiat să-şi „moaie" botul într-o farfurie plină ochi cu grâu.

Bărbaţii şi femeile aruncă apă peste bou şi peste mulţime, în timp ce flăcăii dau glas unor strigături ca acestea:

Să creşti, grâule, la noi
Până-n coarnele la boi,
Şi să stai la secerat
Ca mândra la sărutat.

Satul Silvaşul de Jos

Cununa este ridicată, apoi, de pe fruntea boului şi aşezată pe peretele dinspre răsărit al grajdului (uneori al casei), unde va sta până anul următor. După acest ceremonial, la care participă întregul sat, petrecerea continuă la „Livadă" şi pe la casele oamenilor.

Dacă-i întrebi pe bătrânii satului de când se practică acest obicei la Silvaşul de Jos, n-o să primeşti un răspuns care să-i determine originea în timp şi să-i descifreze semnificaţiile.

„Aşa ne-am pomenit din moşi-strămoşi' mi-a răspuns în vara anului 1973, Mircea Ienăşel, unul din neîntrecuţii meşteri în împletitul cununii. Lacrimile îi mijeau în ochi, pentru că de mai bine de treizeci de ani nu mai văzuse obiceiul cu care silvăşenii se mândresc ca fiind numai al lor.

Proveniența şi semnificaţia „încununării boului" i-au preocupat pe unii dintre folclorişti, fără ca toate aspectele pe care acesta le ridică să fi fost în totalitate elucidate.

Date deosebit de preţioase în legătură cu „înstruţarea", „ferecarea" sau „încununarea boului" consemnează Ion Muşlea dintr-un sat scheiesc de pe Valea Secaşului, în apropiere de Blaj. (I. Muşlea – „Scheii din Cergău şi folclorul lor", în „Cercetări etnografice şi de folclor", Editura „Minerva", Bucureşti, 1972, pag. 140-184).

„Un obicei interesant al Scheilor – spune I. Muşlea – este acel al boului ferecat. El are loc în ziua de Sânziene. Feciorii adună cingători, curele, zale, clopote şi zurgălăi cu care se „chindiseşte" cât se poate mai frumos un covor, care e pus pe un bou. „Ferecarea" lui nu se opreşte aici. Între coarne şi pe ele i se leagă năfrămi şi bortiţe – bentiţe lucrate-n mărgele de care poartă feciorii la pălărie – şi flori galbene numite „sânziene". La gât şi de cele două părţi ale covorului i se pun clopote. Doi feciori trec la coarne, alţii doi la clopote; unul la coadă, care nici ea n-a scăpat negătită.

După ieşirea din biserică, în sunet de clopote şi zurgălăi, feciorii duc „boul ferecat", întâi la „domnul popa", apoi prin toate curţile Scheilor şi în special la acelea unde sunt fete. Însoţiţi de lăutarul lor, ei joacă fără să cânte însă, fără să spună nimic.

Li se dă şi bani după ce-au colindat astfel pe toţi scheienii, feciorii merg la

fântâna satului şi o curăţă". (I. Muşlea, pag. 158-159).

În continuare, I. Muşlea menţionează că „ferecarea boului" nu e practicată („după cât ni s-a spus") la românii din Cergău şi nici în literatura folclorică românească, nici în cea a popoarelor balcanice, pe care am putut-o consulta. Un singur exemplu (s.n.) am mai găsit în cartea lui Moldovan Gergely despre populaţia românească a comitatului Alba". Şi mai departe I. Muşlea citează din autorul menţionat: „La Rusalii, se găteşte boul (împănarea boului). În preseara Rusaliilor feciorii cer de la o gazdă un bou. Înainte de răsăritul soarelui, îl mână cu celelalte vite ale gazdei, îl satură bine, boul putând paşte oriunde. În zori ies fetele pe câmp, adună flori, flăcăii rup ramuri; din flori se împleteşte o cunună mare (peană). Unul dintre feciori îşi pune o mască din coajă de cireş şi opinci, şi încalecă; boul e împodobit, călă reţul mascat merge înainte, după el boul, apoi 4-8 flăcăi care mână boul, purtând puşti de lemn, având hainele întoarse, sumanele trase pe picioare etc. În capul satului îi aşteaptă lăutarii. Mânătorii chiuie, se joacă cu puştile; umblă din gazdă în gazdă, fac glume, la urmă merg la stăpânul boului, care-i ospătează. După ospăţi, fiecare fecior promite o zi de clacă". (Moldovan Gergely – „Alsófehérvármegye román népe" – Nagy-Enyed, 1897, pag. 301).

Revenind la obiceiul Scheilor din Cergău trebuie menţionat că I. Muşlea l-a notat înainte de anul 1926, iar faptul că nu i-a putut „da de urmă", nici în literatura folclorică românească, nici în aceea a popoarelor balcanice, nu înseamnă că el nu va fi existat.

Surprinde, însă, că, reîntorcându-se la „încununarea boului" la Silvaşul de Jos, obiceiul nu a fost semnalat nici de Ovid Densuşianu, nici de Ion Pop Reteganul, care au investigat zona Haţegului.

În ce priveşte descrierea de către Moldovan Gergely a obiceiului „împănării" boului în comitatul Alba (?), acesta are elemente comune cu cele ale „mosceilor" din Cristur-Şieu, prezentaţi de către Ion Lăpuşneanu în contextul manifestărilor de „teatru folcloric". (Ion Lăpuşneanu – Mosceii – specie necunoscută a teatrului folcloric în „Tribuna", Cluj, anul XVII, 11 octombrie 1973). Acesta îşi bazează argumentaţia pe faptele folclorice culese direct de la sursă în satul Cristur-Şieu, judeţul Bistriţa-Năsăud.

Deşi există apropieri între culegerea lui I. Lăpuşneanu şi cele amintite mai înainte, „mosceii" aduc unele elemente noi, mai mult de detaliu. „Mosceii – se afirmă în articolul în discuţie – sunt tineri mascaţi care însoţesc boul înstruţat sau împănat şi dansează după o cunoscută melodie, „banul Mărăcine", specifică jocului de căluşeri... Alaiul mai cuprinde şi alte personaje mascate, travestiri de dată mai recentă (popa, domnişoara, ofiţerul, casierul, ghiduşii...) precum şi personaje nemascate: doi ţărani îmbrăcaţi în frumoase costume populare care duc boul înstruţat, ai cărui ochi sunt acoperiţi cu o frumoasă cunună de flori şi spice de grâu; un grup de călăreţi, „soli ai „mosceilor", muzicanţi şi tineri îmbrăcaţi în costme populare".

Autorul articolului are dreptate plasând obiceiul mosceilor în cadrul manifestărilor de teatru folcloric, întrucât există mai multe personaje mascate; ceea ce ni se pare deosebit de interesant este faptul că unele dintre ele, cum sunt şi ghiduşii, populează şi alte obiceiuri populare – ţurca, cerbul ş.a.

Admiţând ipoteza lui I. Lăpuşneanu, am putea presupune că, iniţial, şi încununarea boului de la Silvaşul de Jos ar fi fost o modalitate de manifestare a unor elemente de teatru populare, care s-au pierdut pe parcurs. În sprijinul acestei presupuneri vine şi un alt obicei legat de cultul animalului, dispărut astăzi, dar atestat de această dată la Haţeg (la 2 km de Silvaşul de Jos).

În unele locuri, la nedei, afirmă Vasile Cărăbiş, reluându-l pe Ion Conea (din „Geografia istorică şi umană a Carpaţilor"), „boul cumpărat cu bani din satul apropiat, era împodobit cu cârpe sau marame albe, frumoase şi în coarne îi puneau boceri de bani (salbe şi inele). Pornea lumea cu el prin oraşul Haţeg şi cântau lăutarii din clanete şi lăute".

Înaintea boului mergea un fecior cu un blid de bani, pe care îl zdrângănea odată cu inelele şi salbele boului. Tot în aceste alai, în urma boului mergea şi un grup de soldaţi (evident, mascaţi, n.n.), care aveau zurgălăi şi jucau, săreau şi chioteau, strigând către bou: „Haide, frate-ntre cătane, / Să mâncăm pită şi carne; / Haide, frate-ntre haiduci, / Să mâncăm pită şi nuci".

Se apreciază că haiducii şi cătanele reprezintă adaosuri mai târzii, probabil din secolul al XVIII-lea sau al XIX-lea, sub influenţa haiduciei. (V. Cărăbiş: „Nedeile", Craiova, 1966, pag. 25).

Concluzionând, vom sublinia că obiceiul în discuţie, sub diversele lui forme, sau denumiri, a evoluat de la rit la spectacolul popular, care se desfăşoară pe marea scenă a comunităţii umane, că şi în acest caz este vorba de manifestarea unităţii în diversitate, că timpul şi locurile şi-au pus pecetea pe structură şi componentele iniţiale ale ritualului.

Evident, punctul de plecare al cultului pentru bou se pierde în negura timpurilor. La daci, acest animal se bucura de un prestigiu religios deosebit. Imaginea lui figura şi pe un scut descoperit la Piatra Roşie. Este sigur că şi romanii au dat o înaltă cinstire boului, de vreme ce, după mărturia regretatului istoric Octavian Floca, aceştia au înălţat la Ulpia Traiana Sarmizegetusa, un monument închinat boului „cel împodobit între coarne".

Este deasemenea evident că taurul a fost şi rămâne un simbol al virilităţii masculine, al perpetuării vieţii şi al fertilităţii, iar boul, domesticit de om, i-a fost acestuia nu doar tovarăş nedespărţit în activitatea desfăşurată pentru asigurarea existenţei sale, ci şi motiv de fală.

S-ar mai putea pune întrebarea cum a ajuns cultul boului în Dacia? A fost găsit aici de către cuceritorii romani şi păstrat în continuare? (Se ştie că aceştia, respectau, în general, obiceiurile popoarelor cucerite). Sau o fi fost adus de către aceştia de aiurea?

În orice caz, ţinând seama de perioada în care se practica ritualul (în pragul verii), elementele de recuzită care-l compun – grâul, apa, cununa, ne conduc înspre un rit agrar, în centru căruia se afla unul dintre cele mai puternice animale de muncă.

„Încununarea boului", este, însă, nu numai un spectacol dedicat animalului de muncă, ci şi, implicit, recunoaşterea şi cinstirea hărniciei şi vredniciei omului.

Prof. Clemente CONSTANDIN